

(2) כ"ז

כ"ז ח"א שנה 1885

זמנו של האדם בעולם הזה מזדוד וקצוב (1) שנה ח"א

"ויהיו חיי שרה ... שני חיי שרה" (כג.א)

מדוע נכפלו בפסוק המילים שני חיי שרה?

הגאון רבי אברהם פאס זצ"ל ראש ישיבת תורה ודעת סיפר על זקנו אב"ד עיירת שעדליץ בפולין שארע פעם בעיירתו שחייל יהודי הרג בשוגג חייל גוי

כשהביאו אותו למשפט דן אותו השופט למיתה. הרב חש אחריות על המקרה והופיע לפני מפקדיו וביקש שיהרגו אותו במקום אותו חייל. אלא שהיות וגויי העיירה העריכו את הרב לא הסכימו לשמוע על התחלפות כזו, אך הסכימו להענות לבקשתו להקל מענשו של אותו חייל ולהמירו בעונש אחר. אחרי זמן קצר חלה הרב והגיע עד שערי מוות, לפתע שמע את ילדיו מתלחשים ביניהם שאולי משום שהסכים למסור את חייו עבור אותו חייל הם מאבדים אותו עכשיו. התחזק הרב, הגיב ואמר שמחשבות אלו אינם נכונות, משום שהקב"ה נותן לכל אדם זמן קצוב, ואלו שנות חייו, רק צורת המיתה משתנית מאדם לאדם וכיוון שאני חולה, אות הוא שעכשיו הגיע זמני.

הוא הוכיח את דבריו מהפסוק שלנו, בו נכפלו המילים שני חיי שרה, והסביר שהיה מקום לטעות היות וחז"ל דרשו ששרה נפטרה מפני ששמעה שבנה כמעט נשחט בעקידה, אם כן היה מקום לטעות, שנפטרה קודם זמנה, לכן מדגישה התורה שוב: "שני חיי שרה" שאלו הן השנים שנקצבו לה מראש, אלא שהקב"ה סיבב שיהיה זה בעקבות העקידה.

הוסף רבי אברהם זצ"ל: שכיח שבני משפחה מהרהרים אחרי פטירת יקירם, אולי אם היינו נותנים לו תרופה פלונית או אילו היינו מבקרים אצל רופא פלוני לא היה הדבר קורה. מחשבות אלו הן טעות מוחלטת, שהרי הקב"ה מסבב הסיבות ובידו נפש כל חי ואין אדם מת אלא אם כן הגיעו שנותיו שנקצבו עליו מן השמים, עליהן אי אפשר להוסיף ומהן אי אפשר לגרוע.

בנין יעקב עמ' ל"ה

כג (א) ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה וגו': עיין מה שכתבתי לעיל (ה.ה). שני חיי שרה: מיותר, ואין כן בכל מקום זה הלשון. והנה כבר פירשנו כמה פעמים פירוש "חיים" בלשון הקודש בשתי משמעויות, אחת חיים ולא מות, ב', שמח ועלז ולא עצבון², כענין שאמרו ביומא סוף פרק בא לו (עא,א)³ "שנות חיים" (משלי ג,ב) שנים המתהפכות מרעה לטובה⁴, וכן "בארצות החיים" (תהילים קטז,ט) מקום שווקים⁵, 'תמן שוכעא' וכדו'.⁶ ועיין מה שכתבתי בפרשת ואתחנן (ד,ד) על הפסוק "ואתם הדבקים וגו'".⁷

ואחר כל זה יש להתבונן במה שאמרו שאברהם היה טפל לשרה בנביאות⁸, ואין זה אלא תימא, האדם הגדול אשר דבר

עמו ה' כמה פעמים יהיה טפל לשרה שלא דיבר עמה ה' כי אם דיבור אחד "לא כי צחקת" ומפרשים ברכה (מח,כ) שהוא דבר ה' אלא הכוונה היא שהיה טפל ברוח הקודש, שהרי שני דברים הם, רוח הקודש הוא מה שאדם מתבודד ומשרה עליו רוח"ק ויודע מה שרואה, אמנם לא דיבר עמו ה', ונבואה היא בחינה גדולה ורבה מזה כמו שביארנו¹⁰.

ודוד המלך ע"ה זכה לשניהם ואמר "רוח ה' דבר בי ומלתו על לשוני" (ש"ב כג,ב), היינו, "רוח ה'" הוא רוח"ק המופיע על הדבר עצמו, וגם "מלתו על לשוני" שהוא נבואה ממש¹¹. ואברהם היה גדול בנבואה משרה, אבל ברוח"ק היתה שרה מצוינת יותר מאברהם אבינו¹². והסיבה

לזה¹³ הוא משני טעמים (א) שאברהם בצדקו היה מנהיג העולם ומדריכם לעבודת ה', וכמו שכתוב לפנינו (כג,ו) "נשיא אלהים" ויבואר לפנינו, ומי שעסקו עם המון רבה אינו יכול להתבודד כלל¹⁴, אמר הכתוב דשני חייה היו שתי כך, משא"כ שרה היתה יושבת באהלה בקדושה וטהרה (ועיין מה שכתב הגאון חתם סופר בהקדמתו בזה, דברים ראויים אליו ז"ל). (שנית) דאין רוח"ק חלה אלא מתוך שמחה של מצוה¹⁵, ושרה זו צדקתה להפליא, שהיתה באמונתה בבטחון חזק מאד נעלה, כמו שמבואר ברכה (מא,ב) שאמרה שרה לאברהם אבינו אתה בהבטחה ואני באמונה¹⁶, ומי שבא מכה הבטחה יודע מאמרם ז"ל אין הבטחה לצדיקים בעולם הזה, שמא יגרום החטא¹⁶, ועיין מה שכתבתי לעיל (טו,ו), משא"כ שרה שהיתה חזקה באמונתה בלי שום הבטחה על כן לא נתעצבה בכל ימי חייה, והיתה שקועה ברוח"ק.

וזו דבר הכתוב "שני חיי שרה", דשנים שלה כולם היו בחיי שמחה ונפש המעלה ונשגב בחיי רוחני, וכענין לשון גמרא (יבמות סג,ב) מספר ימיו כפולים¹⁷, כך אמר הכתוב דשני חייה היו שתי פעמים¹⁸, משום שהיו חייה עליונים וסמוכים בה' מבטחה. ונראה עוד לפרש ע"פ הפשט משמעות "שני" - מספר שני¹⁹, ובאשר שרה נעשתה ילדה אחרי זקנתה, וחזרה לספור חליפות השנים, וא"כ הן לה שתי פעמים חליפות השנים, כראשונה חיתה תשעים שנה ובשניה ל"ז שנים {והא שקצרו שנותיה משך קצר ל"ז שנים²⁰, הוא ע"פ חליפות הטבע, שחליפות חיי כל בריה הוא לפי ערך שנותיו, ושרה שנחלפה פתאום לחיי בחורים כן אזלו ימי זקנה}, וסך הכל "שני חיי שרה" היו מאה ועשרים ושבע שנים. ועיין בנ"ל המורים²¹.

ו. ושם ניתן מעט להמתיק, כי ישנם דפוסים ברש"י שם לעיל כא"כ, וזה לשונם: "בקולה" - בקול רוח"ק שבה, למדנו שהיה אברהם. ולפי"ז עיקר הנגש הוא רוח"ק. ועיין גם מגילה י"א וסנהדרין ס"ב: אמר ר' יצחק, "יסכה" זו שרה, ולמה נקרא שמה "יסכה", שכתה ברוח הקודש, שנאמר "כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה", משמע ממאמר זה שהדיו בפסוק הוא על ר"ה.

(3) כ"ז ח"א

(1)

ג' ותושב אנכי עמכם. — ברש"י, אם תרצו הריני גר ואם לאו אחיה תושב
ואטלנה מן הדין. ראיתי בספר אחד עפ"י המדרש בזכות עשרה נסיונות
שעמד בהם אצ"ה ובה לירש ארצות עשרה עמים. והנה אחד מעשרה
נסיונות היה מציאת אחוזת קבר לשרה, שאעפ"י שהקב"ה הבטיח לו את כל
הארץ הוצרך לקנות את הקבר מבני חת, ולפי זה אילו בתרצו בני חת מיד
לתת לו את הקבר, לא היה זה נחשב בנסיון, ולא היה יורש אלא ט' ארצות
היציגו שהחלק של בני חת לא היה מגיע לו, וזו כוונת הדברים, אם תרצו,
היינו אם תרצו לתת לי את החלקה מרצונכם הטוב, הריני גר, שהרי זה
לא יהיה בין הנסיונות וע"כ ארצכם לא תהיה שייכת לי, ואחיה נחשב כגר
בתוכם, ואם לאו, היינו אם תסרבו לתת לי את החלקה ותביאו אותי לידי
נסיון, אחיה תושב ואטלנה בדין, כי בשכר נסיון זה תנתן לי הארץ הזאת
לאחוזת עולם.

ואברהם וקן בא בימים. — ראיתי בספר אחד שפירש בא בימים, היינו
שבא עם כל הימים שלו, שכולם היו שלמים, ולא עברה שעה
אחת ולא רגע אחד מהם לבטלה.

שהוא נכנע למכור לו את החפץ, וכדברי
הרמב"ם פ"א מהל' גזילה ה"ט. ולכאורה היה
נראה כאילו עבר אברהם אבינו על זה,
שעפרון לא היה רוצה למכור לו את השדה
והמערה והוא הרבה עליו רעים והפציר בו
ונתן לו ממון הרבה עד שמכר לו. ואם היו
הבריות חושבים שעבר אברהם אבינו על לא
תחמוד היה זה מבטל כל עשרת הדברות
בעיניהם, שהרי גם תחילת עשרת הדברות
תלויה בסופן כמו שהזכרנו לעיל.

ולכן האריכה התורה בכל פרטי המשא
ומתן בין אברהם ועפרון עד שהזכירה בני חת
עשרה פעמים, כדי שנוכל להבין שבאמת היה
רוצה עפרון למכור מתחילה רק שעשה
תחבולות עד שלבסוף תבע מאברהם סכום
גדול מאד של ארבע מאות שקל כסף עובר
לסוחר. ובאריכות זו ביררה הפרשה את מקחו
של אברהם אבינו שאין בו שום נדנוד קל של
"לא תחמוד", ו"ללמדך שכל המברר מקחו של
צדיק כאילו קיים עשרת הדברות".

(כג,טז) וישמע אברהם אל עפרון
וישקל אברהם לעפרון את הכסף
אשר דבר באזני בני חת ארבע
מאות שקל כסף עובר לסוחר.

ובמדרש (ב"ר פרשה נח,ח) כמה דיות
משתפכות כמה קולמוסין משתברין כדי
לכתוב בני חת, עשר פעמים כתיב בני חת בני
חת, עשרה כנגד עשרת הדברות, ללמדך שכל
מי שהוא מברר מקחו של צדיק כאילו מקיים
עשרת הדברות, ע"כ. ולכאורה צריך ביאור
היכן מצינו שבני חת "ביררו את מקחו" של
אברהם. ונראה שכוונה אחרת יש כאן, לא
שבני חת עצמם ביררו את המקח, אלא
שהפרשה האריכה כדי לברר את המקח, וכמו
שיתבאר לפנינו.

הנה התחלת עשרת הדברות היא "אנכי ה'
אלקיך" וסופן הוא "וכל אשר לרעך", ומלמדנו
בזה שיש כאן השוואה בין מצות שבין אדם
למקום ומצות שבין אדם לחבירו, ושכולן
תלויות זו בזו חטיבה אחת, ומי שסותר אף
דיבור אחד מעשרת הדברות כאילו סותר את
כל הבנין. וזהו מה שאמרו חז"ל (מכילתא
פרשת יתרו) על פסוק (יתרו כ,א) "וידבר
אלקים את כל הדברים האלה לאמר" מלמד
שאמר הקב"ה בדבור אחד עשרת הדברות
וחזר ופרשן דבור דבור בפני עצמו, ע"כ,
שאמירתם בדבור אחד היתה להורות היות כל
עשרת הדברות תלויות זו בזו כחטיבה אחת.

והנה איסור לא תחמוד הוא כשהאדם
מתאוה חפץ של חבירו ומרבה עליו רעים
ומפציר בו הרבה ומבטיח לו ממון הרבה עד

(4)
ו'ק'
יב'

(5)
ו'ק'
יב'

(2)

Vol 122 No 2

וַיֹּאמֶר אֲבִרָהָם אֶל עַבְדּוֹ זָקֵן בֵּיתוֹ הַמֶּשֶׁל
תַּחַת יָרְכִי [בְּרֵאשִׁית כ"ד ב'] .

משל לאדם אחד שנכנס לעיר והיה רעב. תוך כדי דרכו ראה מסעדה ועליה שלט "כשר". נכנס אותו האיש ואכל. אכן יהודי אשר מהדר ומקפיד יותר, לא יכניס את רגליו למסעדה עד שיברר מיהו המנהל. והאם הוא ירא שמים וניתן לסמוך עליו בנוגע לכשרות המזון. והמקפיד יותר לא יסמוך ע"ז, אלא יברר אצל לומדי בית המדרש, ויש שלא יסמכו על כל זה ויבררו אצל "המרא דאתרא" שבאותה העיר, על כשרות אותה המסעדה.

|| **אמנם** אם יבוא אדם לעיר, וירצה לעשות עיסקא גדולה עם תושב אותה העיר. הרי שלא יסמוך על "שלט" או על שום אדם, אלא ישב בעיר תקופת מה, ויחקור ויברר טיבו של אותו האיש, וגם בשעת עיסקא ידרוש ממנו בטחונות וערבויות וכדו'. עד שיהיה סמוך ובטוח בכל מעשיו. כך היא דרך הנהגת רוב בני האדם.

אכן אצל אברהם אבינו היה בהיפוך. את ממלכתו וממונו נתן הכל תחת אליעזר עבדו. "המושל בכל אשר לי". אבל כשרצה לקחת אשה לבנו, לא סמך עליו עד שהשיעו והזהירו וכו'. התבונן בדבר כי עמוק הוא.²¹

יִצְחָק יִצְחָק לִשְׁחַת בְּשָׂדֶה לַפְּנוֹת עֶרְבִי, וּבִגְמֵרָא: אֵין שִׁיחָה אֵלֶּא וְהִיבִיל יִצְחָק תִּיקֵן תַּפְּלַת מִנְחָה.

שונה היא תפלת מנחה, מזו של שחרית וערבית. בשחרית האדם עדיין לא יצא לאור העולם של השוק והרחוב, רעיונותיו עדיין שקטים ומושבותיו צלולים. שינת הלילה נתנה לו המנוחה הזרושה, והוא קם וישוא רענן ובכוונה שלמה יכול לשפוך את נפשו לפני ד בתפלה. לעומת זאת כבר גמר האדם את חשבונותיו עם היום. היה זה יום של יסורים ודאגות או יום של רוחה והצלחה. בין כה או כה היום עבר והלך לו. וכשהוא עומד להתפלל ערבית יכול הוא לרכז את מחשבותיו וכוונותיו לתפלה זו. מה שאין כן בתפלת מנחה. אדם עומד באמצע ערבוהו ונושלח ידו או נושא רומחנה, והוא מנתק את עצמו מכל עסקיו ויחוש להתפלל. בשעה זו קשה ביותר את לבו לתפלה. והוא ישמור בגמרא: "לעולם יזהר אדם בתפלת המנחה". למה במנחה ויזהר מפני שזוהי התפלה הקשה ביותר מבחינת הכוונה והמחשבה. והוא מפני כך יש גם יתרון מעלה בתפלת המנחה. "כשתפיל הארץ יתן תשקך", כלומר: יתרון האור הוא זקא מן החושך. כי היום אין

הואר וספיק וילוח יסורא נסחא א מאי מחייב דוקא דאיתיהן נסחא
מכל הענינים החמורים והעיוניים והשפיעות ועומדות לזה חסד' נסחא
בכונה דוקא אז מחגלה יסורן האור.

סגול ההתעסקות בעניני עולם הזה לשם סיפוק צרכיו החמריים של האדם הוא השדה. "באסף את מעשיך מן השדה". החרישה והזריעה והעידור והנכוש והקצירה והטחינה וכל שאר העבודות הן היו לפנינו עיקר העבודה של בני האדם. "ויתרון ארץ בכל הוא מלך לשדה נעבד", ובמדרש: אפילו המלך שואל אם הארץ עשתה פירות או לא. ואף היום: בסיס הקיום של עם ואדם הוא השדה. ולכן: "ויצא יצחק לשוח בשדה". התפלה שלו היתה בעורו בשדה. באמצע עסקיו ועבודתו. ומכאן שתיקן תפלת מנחה.

ונראה דהנה זה שהי' לאליעזר בת
וכו' כנ"ל בודאי לא הי' זה
במקרה. וי"ל עפ"י מה שהגיד כ"כ אבי
אדמו"ר וצללה"ה בהא דיהודה קיבל
ערבות על בנימין אפי' על אונס כמכואר
שם, וכמו שאמר כי עבדך ערב את
הנער וגו', ואף שאין לך אונס גדול מזה,
ומה בצע ליעקב שיקבל עליו יהודה
אחריות אונסין, שמאחר שאין בידו להציל
למה יהי' גם הוא אבוד משני עולמות,
והגיד שיש באדם כוחות נעלמים שבצמצו
אינו מכיר בהם, ואלמלא שקיבל עליו
אונסין, לא הי' משתדל להציל את בנימין
אלא כפי מה שנראה בעיניו שיש בכחו
לעשות, ולפעמים יש בכחו לעשות יותר
ממה שמדמה בצמצו, עכ"ל, ועפ"י הדברים
האלה י"ל נמי באליעזר, שהי' אפשר
שיתברך בלבבו שעשה השתדלות כפי
מה שברוחו ויצא ידי חובת שבועה,
ובאמת עדיין יש בכחו הנעלם להוסיף

השתדלות, ע"כ סיבב הש"י שחתי' לו
בא, ומחמת ע"ש לו נגיעה בדבר, לעולם
הי' חושד א"צ פן עוד בכחו לעשות
יותר, א א שהגיעה מעוורת את עיניו
לחשוב שכבר יצא ידי חובתו, ע"כ
התאמץ עוד יותר ויותר בכל הכחות
הנעלמים שבו, וייל שזה הביאו לערוך
תפלה, אף שמי ביקש זאת מידה, ובכלל
קבר התפלה אברהם, אך הי' צר לו מאד
כמדת השלימים חסידים ואנשי מעשה,
פן ואולי השוחד מעורר את עיניו ויחשוב
שיותר אין בכחו, במקום שבאמת עדיין
יש בכחו הנעלם, ע"כ התפלה שהזיווג יבוא
תיכף עם הוכחה ברורה מן השמים שלא
יהי' מקום לסעות ולעוורת צינים;

8
ולמחצית

3

האור מוסיף כלום: "שרגא בטיהרא מאי מהני"⁵. דוקא כשניתקים פתאם מכל הענינים החמריים והעיסוקים הגשמיים ועומדים להתפלל מנחה בכוונה, דוקא אז מתגלה יתרון האור.

סמל ההתעסקות בעניני עולם הזה לשם סיפוק צרכיו החמריים של האדם הוא השדה. "באסף את מעשיך מן השדה". החרישה והזריעה והעידור והנכוש והקצירה והטחינה וכל שאר העבודות הן היו לפני עיקר העבודה של בני האדם. "ויתרון ארץ בכל הוא מלך לשדה נעבד", ובמדרש: אפילו המלך שואל אם הארץ עשתה פירות או לא. ואף היום: בסיס הקיום של עם ואדם הוא השדה. ולכן: "ויצא יצחק לשוח בשדה", התפלה שלו היתה בעודו בשדה, באמצע עסקיו ועבודתו, ומבאן שתיקן תפלת מנחה.